

TASVIRIY SAN'ATORQALIO'QUVCHILARNING IJODIY QOBILYATINI RIVOJLANTIRISH

Karimova Dono Xudayorovna

Tasviriy sanat va chizmachilik o'qituvchisi Urganch shahar 7-son maktab

Annotatsiya: *Tasviriy san'at darslari o'quvchilarda ma'naviy dunyoqarashni, g'oyaviy e'tiqodni shakllantirishda aloxida ahamiyat kasb etadi. U fikrlash qobiliyatini, ko'rish xotirasini, ijodiy tasavvurni, badiiy didni, estetik hissiyotni o'stiradi. Maktabda o'qitiladigan tasviriy san'at darslarining har bir turi (narsaning o'ziga qarab rasmini chizish, dekorativ rasm chizish, mavzu asosida rasm chizish, tasviriy san'at haqida suhbat) o'quvchilar ijodiy qobiliyatining o'sishiga, dunyoqarashining shakllanishiga yordam beradi, ya'ni shaxsni har tomonlama kamol toptiradi.*

O'quv jarayonida ijodiy faol faoliyat maktab o'quvchilarida bir qator fazilatlarni shakllantiradi, bu esa pirovardida o'quvchi xarakteriga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning boy ichki dunyosini shakllantirish uchun faol ijodiy faoliyatni rag'batlantirishning shunday texnika va usullarini tanlash kerak, bu unga qiyinchiliklarni engish, ijodiy fikrlashni rivojlantirish uchun jozibali istiqbolni ochadi.

Birinchi pedagogik talablardan biri o'quvchining individualligini hech qanday tarzda bo'g'ib tashlamaslikdir. Ko'pincha pedagogik vaziyatlar mavjud bo'lib, O'quvchilar taxmin yoki faraz qilgan holda ularni mantiqiy asoslab bera olmaydi. Shunga qaramay, ularni sezgi ishlatishga urinishlari uchun rag'batlantirish va ilgari surilgan g'oyani keyingi mantiqiy tahlil qilishga yuborish kerak. O'quvchilarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun ularda o'z qobiliyatiga bo'lgan ishonchni, ijodiy muammolarni hal etish qobiliyatiga ishonchni shakllantirish kerak. O'ziga ishonmaydiganlar allaqachon muvaffaqiyatsizlikka mahkum.

KALIT SO'ZLAR: Dekorativ rasm, Arxitektura, Faktura, Penza, Kompozitsiya, San'at, Haykaltaroshlik, Avangard, Raqsning tug'ilishi.

“San'at va madaniyatdek kuch orqali inson qalbiga yo'l topish haqida so'z yuritar ekanmiz, hammamiz yaxshi tushunamizki, har qaysi iste'dod egasi o'ziga xos bir olam, shu sababli ijod ahliga qandaydir aql o'rgatish, eng asosiysi, ularni boshqarishga urinish mumkin emas. Lekin bu hayotda ularni birlashtiradigan, yangi ijodiy marralar sari ilhomlantiradigan muqaddas tushunchalar borki, ular Vatan va xalq manfaati, ezgulik va insoniylik tamoyillari bilan uzviy bog'liqdir.

Agarki har qaysi ijodkor o'z asarlarida ana shu o'lmas g'oyalarni bosh maqsad qilib qo'ysa, ularni badiiy mahorat bilan ifoda eta olsa, hech shubhasiz, adabiyot ham, madaniyat va san'at ham tom ma'noda ma'naviy yuksalishga xizmat qilib, o'zining ijtimoiy vazifasini to'liq ado etishga erishgan bo'ladi”.

O'quvchilarga rasm chiza bilish har qanday ishda, har qanday mutaxassislikda qo'l kelishini tushuntirib berish kerak. Masalan: insonlarda yozishdan oldin chizish qobiliyatining shakllanganligini (ibtidoiy davrdagi qoyatoshlardagi tasvirlar), xozirda tasviriy faoliyatning

boshqa fanlarni tushuntirishda qo'llanilishi, teatr, kino, multfilm, arxitektura, mashinasozlik, o'yinchoqlar, o'quv qurollarini dizaynlari, kitoblarni badiiy bezash ishlarida, xona interyer dizayni va ishlab chiqarishning boshqa ko'pgina soxalarida qo'llanilishini kuzatishimiz mumkin.

O'quvchilar tanlangan mavzuga ko'ra uning elementlarini qog'oz yuzasida bir-biriga bog'liq holda joylashtirish, yaxlit kompozitsiyani hosil qilish, mavzu mazmuniga mos keladigan kompozitsiyani topish uchun bir qancha xomaki ishlar, eskizlar ishlaydilar. Kompozitsiya tuzishda bolalar obrazlarning tipik belgilarini tanlab olib, qismlarning o'rnini almashtirib, qo'shimcha detallar kiritish orqali kompozitsiya mazmunini boyitish kabilarga alohida e'tibor beradilar.

1990 - yildan Respublika bolalar ijodiyoti markazida badiiy rahbar. Choriyev asarlarida o'lka manzaralari, o'tmishi va bugungi kuni, kishilarini yorqin bo'yoqlarda katta mahorat bilan aks ettirgan.

Uning ijodi rang-tasvirga milliy ruh, urf-odatlar, zamondoshlar, mashhur namoyandalar obrazlari turkumini olib kirishi, qishloqlarda tasviriy san'at galereyalarini tashkil qilishi bilan alohida ahamiyatga ega. Portretlar ("Zamondoshim", "Do'stim portreti", "Kelin. Shohi so'zana", "Fir'avn. Erkak portreti", "Boysunlik qariya", "Poshxurdlik qiz Barno", "Sayroblik chol", "Qish. Avtoportret"), maishiy va tarixiy ("Suhbat", "Xumson oqshomi", "Oltintopgan koni", "Nay. Cho'pon bola", "Boysun", "Bahor. Sherobod manzarasi", "Bog'lar" va boshqalar) va shahrik. mavzulardagi asarlari mashhur.

Choriyev O'zbekiston tasviriy san'atini targ'ib qilishda fidoyilik ko'rsatgan: uning tashabbusi va bevosita ishtirokida Respublika bolalar ijodiyoti markazi, viloyatlar (Surxondaryo va boshqalar)da tasviriy san'at muzeylari tashkil qilingan, yosh rassomlarga g'amxo'rlik ko'rsatgan.

O'. Tansiqboyevning 20-yillar boshi, 30-yillar oxiridagi ishlarini sinchkovlik bilan o'rganish orqali undagi yashirin intilishlarni payqash mumkin. N. Rozanov studiyasini bitirib, Penza badiiy oliygohida ikki yilgina tahsil olib, rassom O'quvchilik pallalarida ko'p ushlanib qolmay, hadiksirab o'z yo'nalishini tanlay oldi. Ko'plab omillar sabab

Tansiqboyev avangard yo'nalishi tomon shiddat ila rivojlandi. Bunga Moskva muzeyidagi ko'rgan zamonaviy ovrupa tasviriy san'ati taassurotlari, avangard usullarini Sharqning an'anaviy bo'laklari bilan uyg'unlashtirish zamin bo'lib, u uchun yangi mahorat maktabi bo'lib xizmat qildi.

Munozara va ko'rgazmalar muhiti, Tansiqboyevdan yigirma yoshlar katta bo'lgan va o'zining ijodkor sifatida aniq yo'nalishiga ega bo'lgan A. Volkov, M. Kurzin, A. Nikolayev, A. Podkovirov kabi rassomlar bilan yelkama-yelka ishlash ichki ehtiyojlar sari dadil izlanishlar, erkin ijod imkoniyatlarini ochdi.

"A.Toshkenboyevning portreti" dan boshlab, 30-yillar o'rtalarigacha Tansiqboyev XIX - XX asrlargacha bo'lgan ovrupacha tasviriy san'atning asosiy yo'nalishlarini jadal bosib o'tdi. Har bir zamonaviy rassom uchun muhim qadam bo'lgan impressionizm yo'nalishini A. Tansiqboyev o'zining A. Toshkentoyev portretida namoyon etdi.

Bahodir Jalolov – O‘zbekiston xalq rassomi, Alisher Navoiy nomidagi Davlat mukofotining sovrindori, zamonaviy rangtasvir san‘ati rivojiga hissa qo‘shib kelayotgan talantli rassomlardan biridir. Bahodir Jalolov 1948 yil 27- mayda Toshkent shahrida tavallud topgan. 1968 yili P. P. Benkov nomidagi Respublika rassomlik bilim yurtini tugatgan. 1974 yilda esa I.E. Repin nomidagi Sankt-Peterburg rassomlik, haykaltaroshlik va me‘morlik institutining bezatish monumental fakultetini tamomlaydi. Yoshlik yillarida portret san‘atining ustasi Abdulhaq Abdullaevdan ta‘lim oladi.

Rassom ijodiy faoliyatining dastlabki namunalari milliy his-tuyg‘ular turli xil ranglarda o‘z ifodasini topadi. B. Jalolov tasviriy san‘at borasidagi tahsilni davom ettirib keyinchalik Chingiz Ahmarov, Ro‘zi Choriyev, Milnikov, Korolyovlardan tasviriy san‘at sirlarini o‘rgandi. Shu sababli ham u yaratgan portretlarda yuksak mahorat ko‘zga aniq tashlanib turadi. Uning ijodidagi tuyg‘ular uyg‘unligi tomoshabinni o‘ziga mahliyo etib qo‘yadi.

Xususan, «Raqsning tug‘ilishi» kompozitsiyasi o‘zbek raqqosalarini ulug‘labgina qolmasdan, ularga bo‘lgan samimiy hurmat va muhabbatni namoyon qilganini ko‘ramiz. Bahodir Jalolov portret san‘atida ko‘p yutuqlarga erishdi. Uning to‘laqonli asarlarida o‘zbek xalqining sevimli farzandlari siymosi o‘z ifodasini topgan. Bu o‘rinda ayniqsa akademik rassom O‘rol Tansiqboev, buyuk olim, akademik Vohid Zohidov, san‘atning mashhur darg‘alari Komil Yormatov, Malik Qayumov, Muhiddin Rahimov, Hamro Rahimova, Akrom Toshkanboev, Damir Ro‘ziboev kabi ulug‘lar siymosi so‘zimizga misoldir. Rassom inson shaxsini doimo o‘rganishga, uni har tomonlama his qilishga intiladi.

Darhaqiqat, yuqorida ko‘rganimizdek Bahodir Jalolov ijodiy faoliyatining asosiy ko‘lami insonlar obraziga, ya‘ni portretlar yaratishga qaratilgan. Tasviriy san‘atda u kishi o‘z rangin olamini yangidan yangi jilolar bilan tobora boyitib kelmoqda.

Bahodir Jalolov erishgan etuklikning yana bir jihati shundaki, u Sharq va G‘arb an‘analarini o‘zlashtirib, ana shu an‘analardagi mushtaraklikni topib, uni yuzaga chiqarishga muvaffaq bo‘la olgan rassomdir. Ana shuning uchun ham xorijiy davlatlarning san‘at ixlosmandlari e‘tiboriga muvaffaq bo‘lgan.

Rassom o‘zining monumental pannolari bilan dunyoning ilg‘or davlatlarida hashamatli saroy va binolarni bezatib kelmoqda. Rassom ijodiga taniqli olim Tilab Mahmudov baho berib shunday deydi: «Bahodir uchun inson va insoniyat tarixi jumboq edi. U bu jumboqni echishga, o‘z xalqi tarixini bashariyat tarixi bilan hamohang nuqtalarini topishga harakat qiladi». Darhaqiqat, rassom keng tafakkurli ijodkor sifatida odam, olam, koinot sirlarini o‘rganishga intiladi.

Qadimgi Rus ikonolari dunyo san‘atiga juda katta badiiy qiymatga ega bo‘lgan san‘at asarlari hisoblanadi. F.Grek, A.Rublev, Dionisiy kabi rassomlar ikonaga rasm solish san‘atining eng ko‘zga ko‘ringan namoyondalaridan hisoblangan. Miniatyura san‘ati bu o‘zining shartliligi, dekorativligi, shakl, faktura va bezaklarining o‘ziga xos usulda berilishi bilan ajralib turuvchi kichik o‘lchamdagi tasviriy san‘at asari hisoblanadi. O‘rta asrlarda qo‘lyozma kitoblarga ishlangan tasvirlar miniatyura san‘atining paydo bo‘lishiga olib keldi.

O`rta asrlarda kitob miniatyura san'ati Yaqin Sharq, Markaziy va O`rta Osiyo, Eron, Hindiston, Vizantiya, Qadimgi Rus va Sharqiy Yevropa mamlakatlarida gullab yashnadi. Shu davrlarda yashab ijod etgan Kamoliddin Behzod, Maxmud Muzaxxib, Murod Samarkandiy va boshqa qator musavvirlar Sharq miniatyura san'atining nodir na'munalari yaratib qoldirdilar.

Bular orasida Ayniqsa Kamoliddin Behzod ning faoliyati (taxminan 1466-1535 yillar) diqqatga sazovordir. Kamoliddin Behzod Xirotda tugilgan. Bu yerda Husayn Boyqaro ko`tubxonasida ishlagan. 1507 yil Xuroson Shayboniyxon qo`liga o`tgach, Behzod Buxoraga ko`chib kelgan va shu yerda 1522 yilgacha yashab, ijod qilgan va o`zining mashhur Shayboniyxon portretini yaratgan. Keyinchalik qisqa vaqt Tabrizda (1522-1524) keyin yana Xirotda yashab ijod etgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O`zME. Birinchi jild. Toshkent, 2000-yil
2. Abdullayev N. «San`at tarixi». Darslik. «San`at» nashriyoti. T.: 2001.
3. Akbar Hakimov. «Bahodir Jalolov» albomi. Printed by Geoff Neal Litho, London. UK. 1999.
4. Akbar Hakimov. «Javlon Umarbekov» albomi. Printed by Geoff Neal Litho, London. UK. 2016.
5. Akbar Hakimov, Bo`riboy Ahmedov, Edvard Rtveladze va boshqalar. «Moziydan taralgan ziyo». «Sharq» nashriyot-matbaa konserni. Toshkent.1998.